

Олександра ДУНЕЦЬ

СИМВОЛІКА ТА СЕМАНТИЧНЕ НАВАНТАЖЕННЯ ЧЕРВОНОЇ БАРВИ В УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ КОЛЯДКАХ ТА ЩЕДРІВКАХ

Oleksandra DUNETZ. On Symbolism and Semantic Value of Red Colour in Ukrainian Traditional Folk Carols and Rhymed Wishing.

У природному середовищі немає нічого безколірного. Колір люди навчилися сприймати набагато раніше ніж мову. Досліди раннього періоду розвитку людини від формування її свідомості і підсвідомості до вибору смаку дозволяють зробити висновки, що колір закладений в нас із генами батьків. Дія кольорів обумовлена як їх безпосереднім впливом на організм, так і асоціаціями, які вони викликають.

Колір може виступати в ролі носія певної інформації. Кольорові коди використовувались в практиці людства здавна. Споконвіку все найцінніше у світі визначалося кольором: сонце – червоним, небо – блакитним, земля – зеленим, світло – жовтим. Своє кольорове вираження мало найпрекрасніше, духовно високе й добре, а також найбридкіше, підступне й вороже.

Символіка кольорової барви зокрема, опирається на різномантні асоціації, нерідко доволі прості: червоний – вогонь, приховує в собі ознаку краси, цінності, щастя, оновлення, при добавленні білого стає рожевим, що символізує ніжність; чорний – не обов'язково колір-знак хаосу та небуття, страшного та містичного, це колір добра і краси, колір урочистості, з ним у свідомості народу зливалось сприйняття землі, природи і людини (у колядних текстах набуває переважно позитивних конотацій); жовтий – сонце, життя, сонячний, яскравий подібно як і золотий – колір золота, гар-

ний, дорогий, цінний, той, що приносить вдачу; зелений – весна, пробудження, надія, колір трави та листя, свіжий, гарний; синій – небо, чистота, водна стихія, він віддалений та глибокий, чистий та загадковий.

Символіці кольору присвячені десятки томів наукових праць, оскільки вона протягом тисячоліть відігравала важливу роль у міфології, народних обрядах, геральдиці, алхімії, образотворчому мистецтві та ін. Дослідження кольорознавства у науці має давню традицію, однак проблеми, пов'язані із вивченням символіки, семантики слів-кольоронайменувань, – невичерпні.

Традиційні уявлення українців про кольори, їхня міфоритуальна символіка, мовні номінації, фольклорне навантаження кольоропозначень тощо – складна й досі малодосліджена тема в українській етнологічній науці. Попри те, що в окремих публікаціях зосібна уже висвітлено певні її аспекти (колір у системі художніх засобів, символіка кольорів у сімейній обрядовості українців, семантика окремих кольоропозначень)¹, узагальненого дослідження з цієї проблематики в українській етнології досі немає. А між тим цей пласт духовної культури надзвичайно цікавий. У цій публікації хотіла б проаналізувати особливості сприйняття та розуміння прихованих кольорових смислів, що відбивають специфіку уявлень людини про колірний простір, в якому вона живе, який її оточує; з'ясувати специфіку знаковості кольору, його образів у свідомості людини; проаналізувати символічне навантаження червоного кольору та його відтінків у фольклорних жанрах народної колядки та щедрівки.

Аналіз українських народних коляд та щедрівок щодо виявлення символіки кольоропозначень

¹Китова С. Симфонія кольорів у лексиці колядок і щедрівок (колір у системі художніх засобів українських пісень різдвяного циклу) // Народна Творчість та Етнографія.– 2004; Зайцев А. Наука о цвете и живописи.– Москва, 1986; Раденкович Л. Символіка цвета в славянских заговорах // Славянский и балканський фольклор. Реконструкція древней славянської духовної культури: источники и методы / АН СССР; Ин-т славяноведения и балканистики / Отв. ред. Н.И.Толстой.– Москва, 1989; Rzepinska M. Historia koloru.– Kraków, 1932; Миронова Л.Н. Цветоведение.– Минск, 1984.

дозволяє відтворити давні світоглядні настанови українців, знайти відображення їх у автентичному фольклорі минулого та сьогодення. Безсумнівно, що безліч коляд уже затрачено, багато з них залишаються загадковими та незрозумілими, тому й вивчення їх залишається актуальним досі питанням. Необхідність характеристики колірної символіки дає підґрунтя для узагальнень щодо аналізу семантики кольоративів в українських колядних піснях.

Колядки, що дійшли до наших часів, є дуже різнорідними за своєю тематикою, змістом та відбитим у них світоглядом. Найархаїчнішими вважаються міфологічні коляди, в яких збереглися елементи давніх міфів та культів, тема заснування світу, казково-фантастичні мотиви. Основна група – це величальні колядки з хліборобськими мотивами, з образами родинного щастя і добробуту, з побажаннями врожаю, здоров'я, щастя. Такими колядками величали господаря та його дружину. У нього сам Господь сидить при вечері, святі допомагають засівати його щедрю ниву, а жінка – найкраща, працьовита, дає лад усьому господарству. В колядках для парубків переважали мисливські та військові мотиви. Про золоті перстні, старостів, дівочу красу і вірність, щасливе кохання, сватання й одруження колядували дівчатам. В колядках з військовою тематикою відбилася лицарська і княжа доба.

Кольорові барви, як постійні епітети, різнобічно пронизують колядні тексти. Їх можна навіть розмежувати на постійні, які трапляються у різних фольклорних жанрах та оригінальні, характерні лише для різдвяних пісень (багровий, кривавий, блаватий, ліловий...).

Джерелом дослідження стали зразки народної пісенної творчості, почерпнуті з фольклористичних розвідок В.Гнатюка "Українська усна словесність" (1917), "Колядки і щедрівки" (1914); Ф.Колесси "Українська усна словесність" (1938); "Галицько-руські народні пісні з мельодіями", зібрані І.Колесою у с. Ходовичах (1901); "Коляди й щедрівки в с. Старий Яжів Яворівського району" із Записок НТШ (Збірник на пошану З.Кузелі); О.Потебні ("Объяснения малорусских

и сродных народных песен. Колядки и щедровки") та інших.

Переважна більшість різдвяних пісень наповнена значними подіями чи описами, словесно забарвленими у той чи інший колір. Мабуть, найпопулярнішим серед засобів народних словесних виражень був **червоний колір**. Ця барва головно передається в українських колядних піснях двома кольоропозначеннями – *червоним і красним*. Відповідно до різного ступеня насиченості червона барва закріплена у словах, уподібнених за кольором до окремих предметів, рослин, прикрас, явищ природи (захід сонця): багрянний, рудий, рум'яний, рожевий, калиновий, вишневий, малиновий, маковий, кораловий (коралевий), кривавий, китайковий, полум'яний (червоно-гарячий, племенистий). Українські колядки та щедрівки зберігають давньоруські назви кольорів, окрім кількох синонімів: кривавий, червлений, червчатий, чормний, прапрудний, кумачевий, кармінний, шарлаховий. Реалізація цього барвистого багатства здійснювалася передовсім у побуті, одязі, прикрасах наших предків. У витоках культури колір часто дорівнював самому слову. Сприймаючи світ, людина відтворювала його вербальними засобами, а власне відображала, а не копіювала.

Значення червоного кольору пов'язане передусім з оцінкою, семантикою, асоціаціями, які він може викликати.

Для позначення власне червоного кольору слов'янські мови використовують слова із давнім загальнослов'янським коренем *cerv: блр. чырвоны, болг. червен, пол. czerwony, чес. červený, хорв. crven. Виникнення у слов'ян нових назв для червоного кольору з коренем cerv (замість старих заг. індоєвроп. з кор. rudh), імовірно, пов'язане з відкриттям нового барвника чи взагалі першого червоного барвника². Красний, як кольоропозначення, з'явилося пізніше, замінивши собою давньоруське червоний. Очевидно, нашим давнім предкам було притаманне не лише бачення кольору, але все бачилось у кольорі³. У кольорі сонця

²Бахилина Н.Б. История цветообозначений в русском языке. – Москва: Наука. Академия наук СССР. Ин-т русского языка, 1975. – С. 135.

³Китова С. Симфонія кольорів у лексиці колядок і

– красному – нашим предкам бачилося тільки духовно високе, буденні побутові речі також називали червоними. Красний – колір життя, сонця, плодючості, здоров'я і колір потойбічного світу, хтонічних та демонічних персонажів. Колір наділявся захисними властивостями, використовувався як оберіг⁴. Лише із втратою віри у вищу силу сонця слов'яни почали широко використовувати його колір, а поряд поступово вживати, як синонім, опісля заміник, – слово червоний. Сам колоризм червоний утворився від назви комах, з яких добували червону фарбу. Кошеніль, висушена і приготована для фарбування, має вигляд червонуватих зерен.

Спосіб фарбування червцем (кошеніллю) відомий слов'янам досить давно. Ще Брюкнер писав про давніх слов'ян, що займались збиранням кошенілі на своїй прабатьківщині⁵. Кошеніль добували на Україні, звідки до XVII ст. вивозили за кордон, де червець конкурував з появою там (в 1526 р.) дешевої американської кошенілі. Професор Лук'янов повідомляє: Кошеніль будучи дуже дорогою фарбою... мала все ж широке застосування. Вона використовувалась для фарбування бавовняних, шерстяних і шовкових тканин, для виготовлення дорогих олійних та акварельних фарб, що називалось кармином і баканом, для виготовлення рум'ян. Польський дослідник К.Мошинський писав про червець, який водився на Україні і давав червону фарбу – кармін, слугував не лише для місцевих потреб, а й був важливим експортним товаром. Для одержання червоної фарби використовували також коріння морени. Зокрема, про використання червця на Черкащині ще у XVIII ст. повідомляв И.Паллас⁶. Ф.Буслаєв в історичній хрестоматії наводить низку цікавих назв кольорів: “Рудожовтий, червоножовтий (від рудий – кров), інакше гарячий або

вогненний”... “ось ще деякі із чудесніших стародавніх назв кольорів: яринний (голубий), прозелень, кропивний, осиновий, сахарний, сизий, сливовий, сірогарячий, таусинний (темно-синій)”⁷ та інші.

Червоний нерідко вживається у колядках для позначення певних реалій: плодів, напоїв, дерев, одягу, взуття (червоні чоботи, черлене вино, китаєві убруси, багрове пивце...).

*В пан-отця дочка, дівка Христечка:
Убіралася, наряжалася,
[Що перший наряд – червоний сап'ян,
А другий наряд – голубий жупан...].*

Виняткове ставлення до слова червоний, опісля красний виявляється в тому, що воно переважно відсутнє у жартівливих піснях, посіваннях, пародіях на церковні коляди, не вживається при змалюванні негативних образів, побутових картин⁸. Очевидно це твердження мотивоване перевагою позитивної конотації у розумінні семантики даного колоризму або ж пересторогою вживання його у жартівливій народній поезії.

Саме слово “красний” початково означало “кольоровий” і ширше: “позначений кольором”, “прикрашений”. Червона вохра простежується ще від неоліту. Найімовірніше, що в первісних ритуалах вона заступила кров. Залишаючись невіддільним від тілесної символіки крові, червоний прийняв на себе значення священності земної, виявленої у теплі та красі. Ця барва зблизилась із поняттям красивого аж до того, що значення кольору витіснило в слові “красний” вихідне значення краси.

Зі словом красний (красивий, цінний, парадний) у різдвяних піснях пов'язане народне розуміння краси та добра:

*Ой, красна, красна калина вь лузі,
А Гануся краща у батенька
(Ушицк. уезд).*

– Ой, славен, явен, красний Андрійко, – Святий вечір!⁹

щедрівок...– № 1–2.– С. 22.

⁴Толстая С. Красный // Славянские древности. Этнолингвистический словарь.– Москва, 2004.– Т. 2.– С. 462–464.

⁵Brückner A. Słownik etymologiczny języka polskiego.– S. 76–77.

⁶Паллас И.С. Путешествие по разным провинциям Российской империи.– СПб., 1908.– С. 33.

⁷Буслаев Ф.И. Историческая хрестоматия.– Москва, 1861.– С. 1177.

⁸Китова С. Симфонія кольорів у лексичі колядок і щедрівок...– С. 22.

⁹Українські народні пісні в записах Зоріана Доленги-

– *Де не взявся тут красний молодець, красний молодець, молодий Андрій*¹⁰.

– *Поза ворота мурава золота, ходит таночок красних дівочок; наперед ходит красна Марися*¹¹.

У понятті красний, що є властивістю гарного, поєднується розуміння кольору як найкращого та визначення краси загалом. Колоризми *красний-красивий, прекрасний* часто вживаються при описах людини, її зовнішності, для вираження моральної якості “хороший”, можуть використовуватись також зі значенням блаженний, святий.

*Там дівчина та купалася,
Морским милом умивалася,
В ясне люстро [ви](о) глядалася,
Своїм личком красувалася...*
(Чуб. V., 579–80).

* * *

*А на тім ложу красний молодець
Красний молодець, премудрий стрілець.*
(Кол. Голов. IV, 40. Золочів. окр.).

У дівочих колядках оспівується краса господареві дочки: “Красна, рясна у лузі калина, Та ще красивіша у батька дочка...”. Для хлопців дівчина має або бажає мати очі як терен, щічки – як червоний мачок, коси, як “жовте тіло”.

Дай же ми Боже таке личенько... як калинонька, оченька... як чорний терен, косоньки... як павонька (павой).

(Гол. IV.132.)

Немало у колядних текстах порівнянь на зразок “як мак, як вишня”. Колір у них, здавалось би, зашифрований, але він вгадується, хоч саме кольоропозначення відсутнє. Поруч із нейтральними, закріпленими у фольклорній традиції порівняннями, застосовуються й оригінальні сполучення, що слугують засобом підсилення глибини, яскравості, насиченості кольору.

Ходаковського (З Галичини, Волині, Поділля, Придніпровщини і Полісся) / АН УРСР. Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М.Т.Рильського; Упорядник, текст. інтерпретація і коментар О.І.Дея.– К.: Наук. Думка, 1974.– С. 174.

¹⁰Золотослов: поетичний космос Давньої Русі / Упоряд., передмова М.Н.Москаленка.– К.: Дніпро, 1988.– 240 с.

¹¹Українські народні пісні в записах Зоріана Доленги-Ходаковського...– С. 147.

У різдвяних колядках чи щедрівках часто головними є образи членів родини. Центральним змальовано образ господаря та господині (господар – красне сонце, господиня – ясний місяць), за ними дітей, домашніх тварин, маєтку. Широковідоме словосполучення *красне сонце* використовується переважно при створенні пісенного образу жінки, матері, коханої дівчини. *Вибирай же ся, вибирай же ся, красна дівчино, з нами*¹²; – *Бодай здорова, красна дівойко! Красна дівойко, подь ти за мене*¹³; *Жарке сонечко – Володимирко, весел місячик – красна дівонька*¹⁴. Як поетичний засіб воно вживалось ще у “Слові о полку Ігоревім”, у якому красні дівки загальна характеристика молодого жіноцтва.

Колір краси вживається не лише при описі жіночого образу, красний красить все довкола. Красним стає все, що її оточує. Колядники красно співають про красну панну (але панночко, все як квіточко), що красно хустки прала, красно біль білила, одягала красну сукню, красні чобітки¹⁵.

Подібними барвами вимальовується й образ юнака чи молодого князя. Сам він часто називається сивим соколом, яструбом, голубом тощо.

*Ой из-за гори, з-за зеленої
Выходит же нам чорна хмаронька,
Але не э-ж то чорна хмаронька,
Але но э-ж то наперед овец,
Наперед овец красний молодець.*

Красний молодець – переможець багатьох битв, він перемагає чорного тура, дикого вепра, люту змію. Його супротивники постають як міфічні істоти із золотими чи срібними рогами (іклами, копитами), з незвичайними можливостями. Опозиція “сонце-золото” найчисленніша у колядних піснях. М.Грушевський з цього приводу писав: “Ті описи багатства, життя, краси, мудрості господаря, котрі містять вони, се не прості поетичні прикраси-перебільшення: се магічні закляття на

¹²Народні пісні в записах Івана Франка / Упоряд. О.І.Дея.– К.: Музична Україна, 1981.– С. 52.

¹³Золотослов: поетичний космос Давньої Русі...– С. 170.

¹⁴Там само.– С. 56.

¹⁵Колядки і щедрівки, зібрав В.Гнатюк. Т. II // Етнографічний збірник XXXVI.– Львів, 1914.– С. 153.

щастя, оперті на вірі в чудодійну здібність слова наводити те, що ним сказано... Обрядові і пісенні поздоровлення і величання – се рід закляття на щастя, на здоровля, котре й досі заховалося в усній традиції”¹⁶.

Що “сімсот хлопців” є парубоцькою громадою, зауважив ще М.Грушевський. Це ще не княже військо, як виявляється пізніше, а просто “товариство”, група друзів-молодців, молодецька громада, парубоцька верства, така, яку стрічаємо у різних примітивних народів¹⁷.

За свою службу члени громади просять: платні і нагород: “по ясній стрілці, по красній дівці”¹⁸; “на рік по сто червоних”¹⁹; “по сто червоних, по коникові, по шабельці, по парі суконь, по шапочці, по панночці”²⁰; “по ворон-коню, по в’язці сіна, по шаблі срібній”²¹. Газди і колядники нерідко називали найменшу монетну одиницю – колядний крейцер – червоним, може, від кольору міді²². “Абис такий чесний, величний перед панами, перед громадами, як цес червоний перед нами! – буйте здорови, тай святкуйте здорови!”.

*Там гречний панич васько збирає
Львіу войувати, панни шукати...
Винесли йому миску червоних
Він тото бере, теї не дькує.
(зібрав др. Іван Колеса у с. Ходовичах).*

У колядках військові атрибути червоного кольору майже не зустрічаються. Проте, Володимир Гнатюк усе ж зафіксував один колядний текст, в якому співається:

*Гей то молодці добиранії!
Червоні барви з ясними мечи,
Яру пшеницю ми бо зіжнемо*²³.

¹⁶Грушевський М. Історія української літератури: В 6 т., 9 кн.– Т. 1.– К.: Либідь, 1993.– С. 136.

¹⁷Там само.

¹⁸Народні пісні в записах Івана Вагилевича / Упоряд., вступ. стаття і приміт. М.Й.Шалати.– К.: Музична Україна, 1983.– С. 64.

¹⁹Там само.– С. 64.

²⁰Золотослов. Поетичний космос Давньої Русі...– С. 97.

²¹Там само.– С. 96.

²²Свенціцький Іларіон. Різдво Христове в поході віків (історія літературної теми й форми). Збірки Нац. Музею у Львові.– Львів, 1933.– С. 178.

²³Гнатюк В. Колядки і щедрівки // Етнографічний

За словами дослідника Ю.Фігурного, червона (пурпурова) барва неодмінно фігурувала у спорядженні фахових воїнів у загальноіндоевропейській військовій традиції²⁴. Давні слов’яни, як вважає дослідник, також не були винятком у цьому плані. Одна з основних військових відзнак, так звана чілка (чолка), яка спершу мала вигляд довгої жердини, прикрашеної кінським хвостом, жмутами трави, гілками дерев і т. і., згодом прикрашалась великим клиноподібним шматком яскравої тканини, переважно червоного кольору²⁵. За часів Київської Русі трикутні полотнища прапорів також переважно були червоними. Термін “червлений стяг”, “червлене знамено” широко вживається у давньоукраїнських літописах і означає “багрянний” або “червоний” колір бойового прапора²⁶, про них співалося ще у давніх колядах.

*– Ти ж, пане козаченьку, да ідь до короля,
Да ідь до короля, позивать сокола.
Дасть тобі король червоную корогов,
А королиха – полумисок червінців*²⁷....

У зимових щедрівках та колядах доволі часто натрапляємо на відтінок червоного – **багрянний (багровий)**. Отим темно-червоним відтінком передано колір квітів, дерев. “Ой чого ти, роженько, сама в городі, / Рожка моя повна, червона, багрова?” (Із рукоп. збірн. Куліша).

*Ой в ліску, в ліску, а в жовтім піску
Росте деревце, тонке, високе...*

*В листок широке, в цвіток багрове,
В цвіток багрове, в верху кудряве...*

Вживання багрового²⁸ кольору зумовлене та- збірник.– Львів, 1914.– Т. I.– С. 128.

²⁴Фігурний Ю.С. Історичні витоки українського лицарства: Нариси про зародження і розвиток козацької традиційної культури та національне військово мистецтво в українознавчому вимірі.– К.: Стило, 2004.– С. 85.

²⁵Там само.– С. 87.

²⁶Там само.– С. 88.

²⁷ЧЕРВІНЕЦЬ – назва іноземних золотих монет (дукатів, дехинів) у Московському князівстві. Золотий вміст червінця становив 7,74234 г чистого золота.

²⁸багровий (пурпурний) – темно-червоний або яскраво-

кож бажанням підсилити інтенсивність барви червоної.

*Ой з-за гори високої,
Ой дай Боже!*

Відти іде три колясочки:

Перша колясочка багровенькая,

Друга колясочка червоненькая,

Третя колясочка золотенькая.

А в тій багровенькій сиділи єї служеньки,

А в тій червоненькій гречная панна,

А в тій золотій єї миленький²⁹.

У колядці, записаній Павлом Чубинським під час етнографічної експедиції, мовиться про три різнокольорових колясочки: багровеньку, червоненьку та золотеньку. В контексті пісні одразу відчитуємо сакральність та культурну продуктивність числа “три”, символіку якого можна вбачати у назвах багатьох речей, згадавши три киліхи з трояким вином, три царі зі Сходу, три празники в гості, три столи Стусові, три свічі та колачі чи інші.

Одним із втілень сонця вважався образ жіночий, образ господині-дружини місяця, матері зірок. Цей образ з'явився, як вважають учені, за часів матриархату. Сонце, місяць і зорі утворюють небесну родину.

Червона барва, як часткове уособлення сонця, фарбує у червоне колясочку³⁰, у якій сидить гречна панна. Її миленький-місяць сидить у золотій, хоча частіше його супроводжує в різдв'яних піснях срібний колір. І врешті зорі, маленькі слу-

червоний колір з фіолетовим відтінком [за тлумачним словником]; В колориметрії до пурпурних відносять гаму кольорів, що утворюються внаслідок змішування червоного кольору з синім [див., напр., діаграму у кн. В.В.Шарова “Цвет и свет” (Москва, 1961)].

Із давніх часів збереглася шаноблива увага до осіб, які можуть дозволити собі здобувати дорогі продукти – у тому числі коштовні барвники: пурпур, лазурит, пізніше – кармін.

²⁹Чубинський П.П. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край. – Т. 2. – СПб., 1877.

³⁰Колясочка, як і колесо, коло походить від праслов'янської форми із розширенням основи на –ес, позначає предмет, який рухається, блукає, котиться. Виступає синонімом до слів: візок, мажа, хура, фіра.

женьки возсідають у багровенькій, дещо нижчій (за подібністю до кольору, багровій, як відтінку червоної). Усі вони прибувають на своїх колісницях у певен час і на визначений його відлік, щоб відійти і прийти знову.

У відомій колядці “Ой в ліску, ліску, на жовтім піску”, записаній І.Франком на Галичині, багряним цвітом квітне високе й тонке деревце, як прообраз дерева світового чи прадерева. У золоту корону та багряне корзно буває вбраним також сонце.

Ой в ліску, в ліску, на жовтім піску

Росте деревце високе, тонке.

Високе, тонке в корінь глибоке,

В корінь глибоке, в листок широке,

В вершок кудряве а в цвіт багряне³¹.

Зрідка натрапляємо на багрянний колір у зимових колядках, присвячених господареві. Таким буває забарвлення весільного вина чи навіть пива, яким господар частує запрошених гостей.

А пан-господар собі, бай, дома, Це й сидить покінєць столу, А на тім столі три кубки стоять: В одному кубку – медок солодкий, В другім кубку – багрове пивце, В третім кубку – зелене винце. Медок-солодок – на челядочку. Багрове пивце – на колядочку, Зелене винце – та й до церковці.

Рожевий (рум'яний) – один із відтінків червоного, його дуже рідко зустрічаємо у колядках. Цей світлий, ніжний відтінок червоного вживається переважно як засіб опису обличчя. Етимологи, розглядаючи слово рум'яний, співвідносять його з лит. gaunū, що в перекладі означає “м'яз, м'язове м'ясо” та чи не є доказом первісного значення “здорове тіло”, “здорові м'язи”.

Дай же, боженьку, таке личенько,

Таке червоне, таке рум'яне³².

Колядка оспівує і зворотній процес. Із втраченою здоров'я, життєвої сили та енергії людське обличчя починає бліднути та марніти

³¹Відд. рукописів Інституту літератури.– Фонд І.Франка.– № 3.– Од. зб. 4056.– Арк. 33 (Запис: 1849 рік в Галичині).

³²Колядки та щедрівки...– С. 244, 254, 292.

*Рум'яне личко поблідло,
Свою красу гдесь поділо;
Уже бліде, нерум'яне,
Як лист в осени зов'яне.*

Рожевою барвою наділені квіти, а з ними порівнюються господареві діти.

*(А у нашого господаря) Золота верба,
А на тій вербі золота кора,
А на тій вербі рожеві квіти.
Ой то не верба – Йванкова жена,
Ой то не квіти – то Йванові діти...*

В колядці співається про панну Марію, що свого сина білого купала, а, укупавши, на престолі положила й **рожаву** квітку йому в ручку дала. *Ой квіто, квіто, рожава квіто ясна, усему світу, усему світу дивная!*

(г. Дубище; зап. О.Пчілки, № 11)

Буковинська дослідниця народознавства Гарафіна Маковій у своїй праці "Очі згори" зазначає: "...Кожен колір мав свою символіку: рожевий – від Бога, бо "це – цвіт сонця", то щоб сонце не заходило з твоєї судьби". Синій – від води, то "най тобі буде, як з роси та води"³³.

З густішою наповненістю звучать відтінки вишневого, малинового, макового кольоропозначень. Часто вони бувають засобами метафори, епітетами, кольори проглядаються асоціативно завдяки подібності чи порівнянню забарвлення та образу, що виникає в уяві. До прикладу, образ "кривавих рік" зустрічаємо лише в колядках-баладах. Колір допомагає створити картину загибелі героя. У величальних піснях цей образ не зустрічається³⁴.

Дослідники стверджують, що кольорова ознака появилася у мові в діахронічній послідовності. А, власне, червоний вважається одним з перших розрізняваних кольорів, який несе в собі глибокий зміст та символіку. В українському фольклорі, а колядному зокрема, простежується велике

значення вогню як символу, сутності, середини, ества світового дерева. Тема крові, як і сонця, здавна була сакралізованою та забороненою для українців.

Багрянний і рожевий, як відтінки та синоніми червоної барви також наповнені символічними значеннями в уяві народу. Стоячи в опозиції за колірною ознакою та емоційною насиченістю, вони несуть в собі різні смисли та навантаження.

Кольорова палітра у зимовій пісенній поезії виражена у всій своїй повноті. Бо ж колір є не лише засобом для малярства, а й виразником емоцій, ідей, показником пізнання природи, духовного рівня суспільства, естетичних досягнень. Бо кожний народ виробляє своє відношення до кольору й виражає через колір свої почуття, кольорові образи, створює своє кольорове оточення.

Отож кожен колядний текст стає білою канвою, на яку носій твору нашиває свої узорні власними, краще або ж гірше дібраними кольорами. У колядках можуть відлунюватися також емоційні враження, культурні погляди, звичаї, вірування, що свідчать про первісне бачення людиною довкілля.

Кожне кольоропозначення несе за собою цілий синонімічний ряд, який може відображати національну мовну картину світу, важливу етнокультурну інформацію, подібно як і емоційне навантаження кольору. Образні асоціації наштовхують на зіставлення зі всім, що входить у досвід свідомості людини (природа, людина, час, простір, історія, думка, емоція, річ), проте в більшості випадків використано образ традиційний. Кольорові протиставлення побудовані на семантичних опозиціях, які наскрізь пронизують вимір людського життя.

Таке мотивування та асоціації мають в своїй основі життєвий досвід, який доповнюється міфологічними, релігійними й естетичними поглядами. В загальному контексті колір завжди був відображенням ідей, елементом вторинної мовної картини світу.

³³Маковій Гарафіна. Очі згори: народознавчі новели / Г.П.Маковій.- К.: Генеза, 1996.- 496 с.

³⁴Китова С. Симфонія кольорів у лексиці колядок і щедрівок...- С. 23